

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ФАКТОР ВІДТВОРЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Розроблено теоретико-методичні основи інвестиційно-інноваційного розвитку залізничного транспорту: визначено сутність поняття «інвестиційно-інноваційний розвиток», встановлено його цілі та етапи реалізації.

Ключові слова: залізничний транспорт, інвестиційно-інноваційний розвиток, економічний потенціал

Разработаны теоретико-методические основы инвестиционно-инновационного развития железнодорожного транспорта: определена сущность понятия «инвестиционно-инновационное развитие», установлены его цели и этапы реализации.

Ключевые слова: железнодорожный транспорт, инвестиционно-инновационное развитие, экономический потенциал

The theoretical and methodical basics of investment-and-innovation development of railway transport are worked out: the essence of «investment-and-innovation development» concept is defined, and its objectives and implementation stages are established.

Keywords: railway transport, investment-and-innovation development, economic potential

Постановка проблеми

У сучасній економіці інвестиційно-інноваційна діяльність стає визначальним чинником розвитку підприємства, пов'язаним з трансформацією нових наукових знань, ідей, технологій в нові або вдосконалені продукти, упроваджені на ринку, або в новий підхід до соціальних послуг. Це є основою нової моделі перетворення і використання суспільних, природних і економічних ресурсів, що формується, яка є інноваційною економікою.

Інвестиційно-інноваційний розвиток підприємств може виражатися цілеспрямованим накопиченням якісних змін різних елементів економічної системи підприємства, що дозволяє йому переходити в інший, обраний, стан. Цей якісно новий стан забезпечує процес інноваційного розвитку виробництва, що характеризується створенням і комерційною реалізацією наукових знань у формі нових продуктів і технологій.

Інвестиційно-інноваційний розвиток виробництва є головним джерелом економічного і соціального розвитку суспільства в цілому, достатньою умовою зростання ефективності виробництва, підвищення якості продукції, економічного та вигідного використання природних

ресурсів, запобігання негативних екологічних наслідків господарської діяльності.

Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку супроводжують діяльність залізничного транспорту, який страждає від:

1) недостатнього зв'язку відновлювальних процесів з науково-технічним прогресом, що призводить до тиражування морально застарілої техніки та технологій;

2) уповільненого впровадження передового досвіду, що підтверджується невідповідністю основних фондів залізничного транспорту (рухомого складу, засобів зв'язку та ін.) міжнародним вимогам;

3) недостатньої розвиненості бази експериментальних досліджень, що ускладнює процес випробувань нової техніки та виправлення недоліків нової конструкції;

4) незадовільної фінансової підтримки інноваційної діяльності;

5) обмеженості доступу учасників інноваційного процесу до інноваційного проекту на протязі усього часу здійснення, що створює погрозу виникнення помилок, які можна було б ліквідувати ще до впровадження інновації у серійне та масове виробництво;

б) відсутності єдиної інформаційної підтримки інноваційного розвитку залізничної галузі тощо.

Саме тому проблема інвестиційно-інноваційного розвитку потребує вирішення як на галузевому, так і на державному рівнях.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених частин загальної проблеми

У вітчизняних та закордонних наукових дослідженнях створено певний теоретичний фундамент інноваційного розвитку підприємства. Так, дослідженню поняття інноваційного потенціалу присвячено роботи Ансоффа І., Верби Р. А., Кривенко Л. В., Ландика В. І., Петровської Ж. О., Соболевої Т. О. та ін. [1 – 6]. В останні роки велика увага приділяється практичним аспектам інноваційного менеджменту: Гриньов В. Ф., Фатхутдинов Р. А., Абрамешин А. Є. та ін. [7 – 9]. Етапи організації інноваційної діяльності підприємства розглянуті Белоусовою Л. І., Лапко О., Андрушків Б. М. та ін. [10 – 12]. Безпосередньо особливості інноваційного розвитку підприємств цікавлять: Гриньова А. В., Гриньову В. М., Ілляшенко С. М. та ін. [13 – 15].

Не дивлячись на велику кількість робіт, в економічній літературі недостатньо вивчені особливості інвестиційно-інноваційного розвитку на залізничному транспорті. Дана область не отримала належного висвітлення у вітчизняній економічній літературі та має певну новизну. Тому *метою статті* пропонується визначити розроблення теоретико-методичних основ інвестиційно-інноваційного розвитку залізничного транспорту, тобто визначення сутності поняття «інвестиційно-інноваційний розвиток залізничного транспорту», встановлення його цілей та етапів реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Економічна наука налічує багато дефініцій терміну «розвиток», що різняться за рівнями його визначення, аспектами інтерпретації та підходами науковців до досліджуваної дефініції.

В загальному вигляді існують філософський та економічний підходи до визначення поняття «розвиток». Відповідно до першого розвиток трактується як [12, с. 18-19]:

- процес закономірної зміни, переходу з одного стану в інший, більш удосконалений,

переходу від простого до складного, від старого якісного стану до нового;

- цілеспрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів;

- зміна матерії та підсвідомості, в результаті чого відбувається зміна якості предмету, явища, діяльності, перехід до нового, прогресивного.

Економічна інтерпретація поняття «розвиток» базується на його філософському визначенні відносно об'єктів економічної природи:

- якісні перетворення організації виробництва та управління, які призводять до суттєвого підвищення науково-технічного рівня, економічної та соціальної ефективності діяльності, покращення якості управління;

- спрямований процес зміни якісного стану об'єкту, який супроводжується перетворенням його внутрішніх та зовнішніх зв'язків, забезпечує єдність досягнення стійкості та адаптивності системи об'єкту у відповідності з вимогами зовнішнього середовища.

На макrorівні існує поняття «економічний розвиток», що є спроможністю економічних систем зберігати стабільне збалансоване зростання та передбачає одночасний розвиток їх компонентів та елементів, зв'язків, відносин, зміну механізму функціонування на всіх рівнях [13, с. 205]. Тобто економічний розвиток передбачає якісні зміни економічної системи. Якщо ж спостерігаються тільки кількісні зміни, то необхідно говорити про економічне зростання. За теорією Й. А. Шумпетера економічний розвиток залежить від інновацій, впровадження яких забезпечує появу нової чи оптимізацію використання тих чи інших ресурсів в існуючій комбінації факторів виробництва [14, с. 67].

На мікрорівні використовується поняття «розвиток підприємства», що трактується: по-перше, як іманентна умова його існування, що виражається у цілеспрямованому безперервному русі підприємства у просторі й часі та зумовлює закономірні незворотні зміни [15, с. 56]; по-друге, як направлена, закономірна зміна стану підприємства, якому притаманні властивості заощадження та зростання значень якості функціонування підприємства вище за поріг безпеки, темпів приросту якості функціонування підприємства не нижче щодо приросту економіки та конкретного ринкового оточення; по-третє, як процес якісних та кількісних перетво-

рент діяльності підприємства, спрямований на досягнення цільових орієнтирів в перспективі, забезпечення конкурентоспроможності, стійкості конкурентних позицій та довгострокового успіху на ринку [12, с. 19].

На думку Петракова Н. Я. та Ротарь В. І., процес розвитку є процесом знаходження найкоротшого шляху до чітко поставленої мети [16, с. 15].

Розвиток підприємства як його стратегію певного виду розглядають група авторів [17, с. 9-10]. Ними для осмислення проблем розвитку пропонують використовувати: модель МакКінсі «7S», яка вміщує сім факторів, що визначають розвиток організації (стратегія, навички, загальноприйняті цінності, структура, системи, кадри та стиль) та модель Р. Уотермена «7К», серед факторів якої: культура, інформація, комунікації, мотиви, кризові точки, контроль та спроможність. Остання знаходиться в центрі, а інші фактори пов'язані один з одним та спроможністю до розвитку. Процеси планування та організації можуть бути об'єднані шляхом з'єднання двох моделей.

В самому загальному випадку розвиток можна інтерпретувати в статичному та динамічному аспектах. У першому випадку він констатується за фактом фіксації різного роду змін, у другому – характеризується як процес, результатом якого є зміни.

Існування підходів до дефініції розвитку дозволяє розглядати його як: по-перше, процес, що відбувається в системі та характеризується послідовною закономірною зміною її станів; по-друге, метод, що використовується на шляху досягнення поставлених цілей; по-третє, рух системи.

Таким чином, в авторському розумінні сутність розвитку узагальнюється в наступні твердження:

- розвиток передбачає перехід від одного стану до іншого, що має поліпшувати та якісно змінити характеристики;

- встановлення видів розвитку відбувається в залежності від об'єкту, що підлягає якісним змінам (соціальний, економічний, інвестиційний, інноваційний розвиток тощо);

- розвиток відбувається під впливом не тільки зовнішнього динамічного середовища, але й залежить від готовності внутрішнього середовища до змін;

- розвиток неможливий без достатнього ресурсного забезпечення (фінанси, інвестиції, інформація, кадри та ін.);

- результатом розвитку встановлюється обов'язковість досягнення цілей, які сформовані на вході;

- розвиток однієї підсистеми здійснює позитивні зрушення у функціонуванні системи у цілому, що пояснюється такою її властивістю як цілісність;

- розвиток виступає об'єктом управління, що включає розробку механізмів координації та управління напрямами розвитку для ліквідації можливих протиріч та досягнення збалансованих інтересів.

Інноваційний розвиток необхідно розглядати з двох точок зору. По-перше, це процес формування та удосконалення виробничої, технологічної, наукової та іншої бази на основі інновацій. По-друге, це якісна зміна інноваційної діяльності.

Інвестиційний розвиток – це процес якісних змін у інвестиційній діяльності, метою якого є знаходження нових або удосконалення існуючих механізмів залучення інвестицій у будь-якій формі.

Пропонується інвестиційно-інноваційний розвиток розглядати як процес, метою якого є якісна зміна бізнес-процесів суб'єктів, що відбувається при активізації та удосконаленні механізмів здійснення інноваційної та інвестиційної діяльності.

В загальному вигляді етапи реалізації розвитку суб'єктів зображено на рис. 1. До них входить:

- 1) аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища;

- 2) формування цілей розвитку;

- 3) встановлення об'єктів, які потребують якісної зміни;

- 4) розробка напрямів досягнення цілей розвитку;

- 5) встановлення переліку методів управління розвитком;

- 6) реалізація напрямів розвитку;

- 7) аналіз результатів розвитку та встановлення необхідності корегуючих заходів.

Інвестиційно-інноваційний розвиток залізного комплексу пов'язаний не тільки з реакцією на потреби зовнішнього середовища. Його основною метою є внутрішні потреби залізного комплексу, задоволення яких пов'язано

но зі створенням та якісним удосконаленням виробничих, управлінських, маркетингових, логістичних та інших процесів, які входять до його компетенцій та компетенцій його організаційних структур.

Схема етапів реалізації інвестиційно-інноваційного розвитку залізничного транспорту зображено на рис. 2.

Основні проблеми, які обмежують ефективне функціонування залізничного комплексу та його інвестиційно-інноваційний розвиток, необхідно розподілити на дві групи. До першої групи належать проблеми, вирішення яких можливо тільки при безпосередньому втручанні держави, до другої – проблеми, вирішити які можливо зусиллями тільки керівництва залізничного комплексу без втручання держави.

Загальні цілі інвестиційно-інноваційного розвитку залізничного комплексу зображено на рис. 3. Підкреслимо таку особливість зазначених цілей – вони пов'язані не тільки зі зміною

техніко-технологічних та організаційно-управлінських характеристик процесу перевезень, а й поширюються на вирішення питань фінансово-інвестиційного, соціального, економічного та інтеграційного характеру. При цьому техніко-технологічні та організаційно-управлінські цілі є першочерговими, а всі інші необхідно вважати похідними, тобто такими, досягнення яких можливо тільки за умови досягнення першочергових. Завоювання залізничним транспортом ключових позицій на ринку якісних та конкурентоспроможних транспортних послуг, які в повному обсязі задовольняють потреби у вантажних та пасажирських перевезеннях, забезпечуючи найбільший рівень безпечності та екологічності, стає основною метою його інвестиційно-інноваційного розвитку. Реалізація цієї мети вимагає вирішення переліку критичних завдань, які спостерігаються та ускладнюють функціонування залізничного транспорту в сьогоденні час.

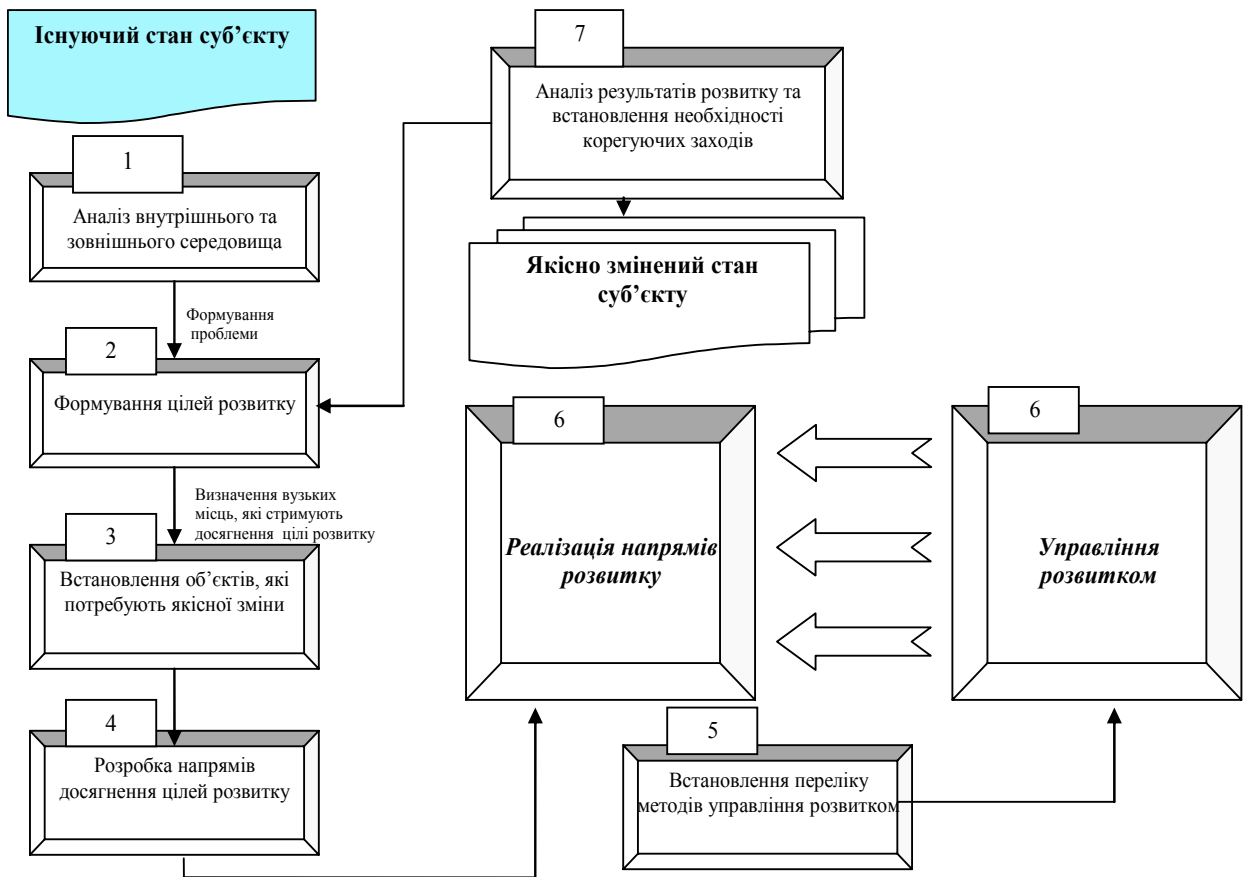

Рис. 1. Загальна послідовність етапів реалізації процесу розвитку суб'єктів

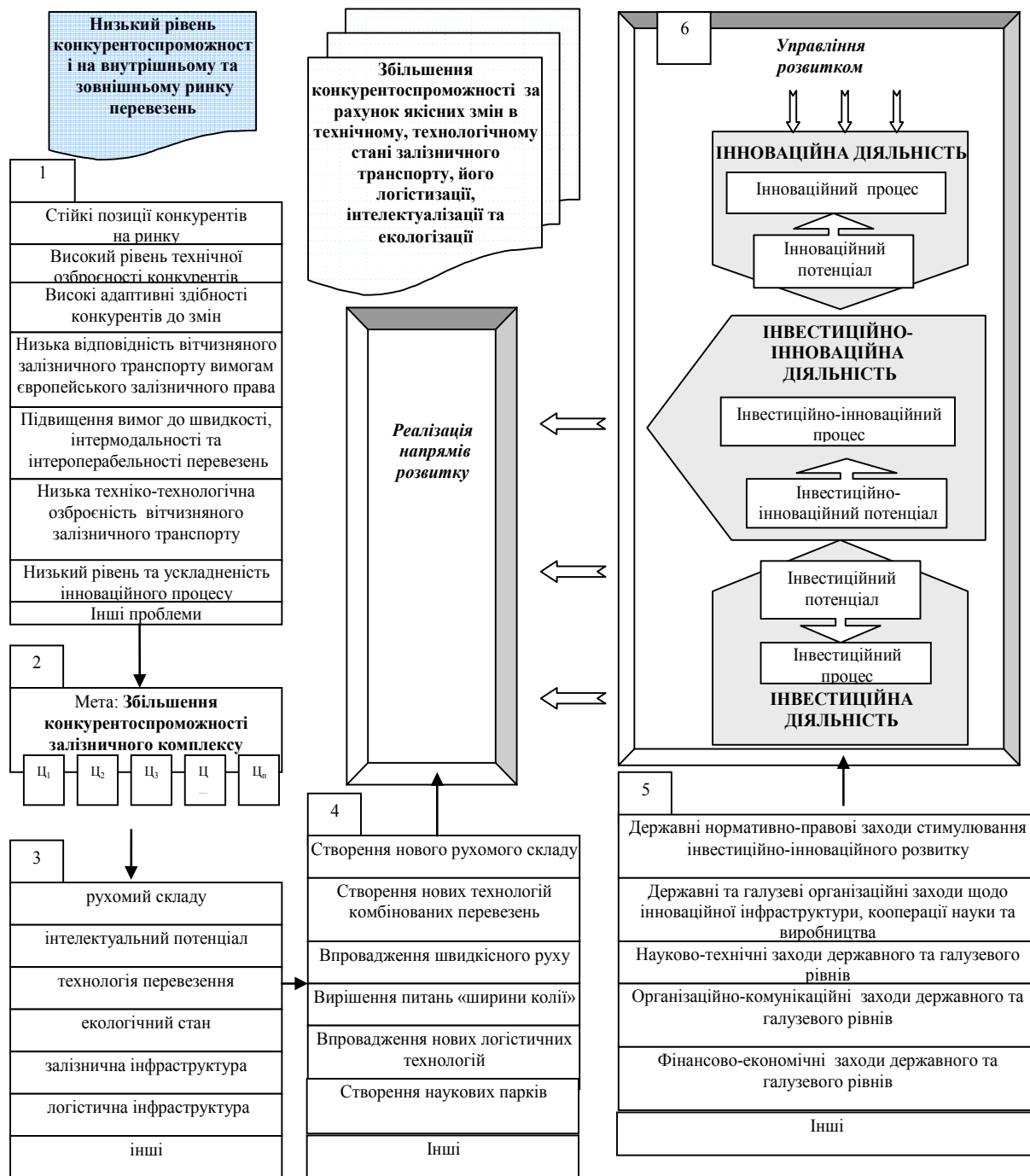

Рис. 2. Характеристика етапів реалізації процесу інвестиційно-інноваційного розвитку залізничного комплексу

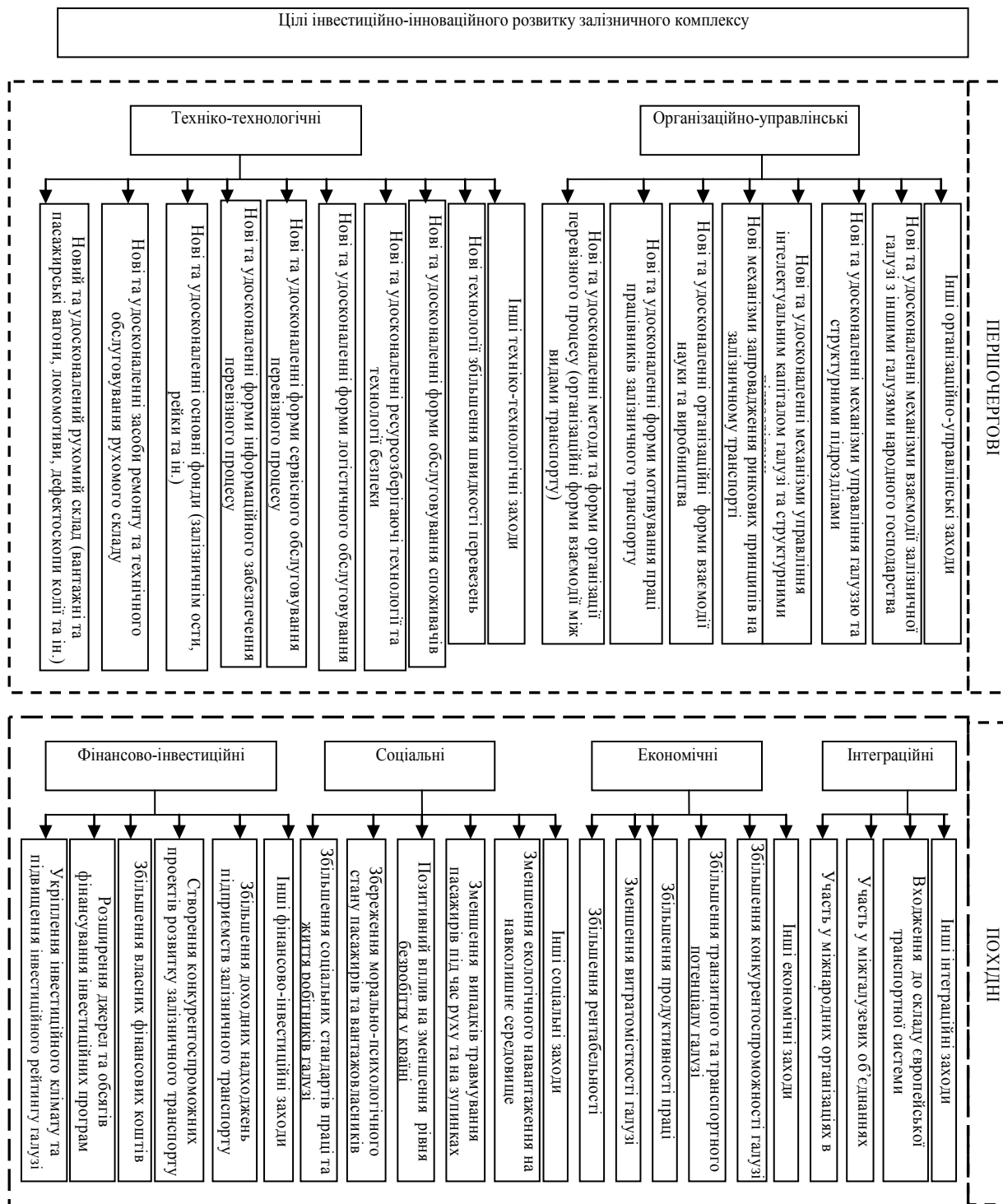

Рис. 3. Цілі інвестиційно-інноваційного розвитку залізничного комплексу

Висновки

Таким чином, проведене дослідження дозволило розкрити сутність поняття «інвестиційно-інноваційний розвиток залізничного транспорту», сформулювати його цілі та запропонувати модель реалізації процесу інвестиційно-інноваційного розвитку залізничного комплексу. Отримані теоретичні досягнення в по-

дальших дослідженнях автора будуть покладені в основу концепції інвестиційно-інноваційного розвитку залізничного транспорту.

БІБЛЮГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Ансофф, И. Стратегическое управление [Текст] / И. Ансофф : [сокр. пер. с англ.]; науч. ред. и авт. предисл. Л. И. Евенко. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.

2. Верба, Р. А. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства [Текст] / Р. А. Верба, І. В. Новікова // Проблеми науки. – 2001. – № 3. – С. 19.
3. Кривенко, Л. В. Розвиток інноваційного потенціалу підприємства у контексті інтелектуальної складової [Текст] / Л. В. Кривенко, Л. В. Лощина, В. М. Мілашенко // Економічний простір. – 2008. – № 18. – С. 281-286.
4. Ландик, В. І. Управління інноваційним потенціалом підприємства в умовах перехідної економіки: проблеми і досвід [Текст] / В. І. Ландик // Економіст. – 2001. – № 12. – С. 52-57.
5. Петровская, Ж. А. Влияние инновационного потенциала на экономический рост [Текст] : автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.01 «1. Общая экономическая теория. 1.3. Макроэкономическая теория (теория экономического роста)» / Ж. А. Петровская. – Саратов, 2009. – 21 с.
6. Соболева, Т. О. Управління формуванням та реалізацією інноваційного потенціалу підприємства (за матеріалами фармацевтичних підприємств України) [Текст] : автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Т. О. Соболева. – К., 2008. – 18 с.
7. Гринев, В. Ф. Инновационный менеджмент [Текст] : учеб. пособие / В. Ф. Гринев. – 2-е изд. – К.: МАУП, 2001. – 152 с.
8. Фатхутдинов, Р. А. Инновационный менеджмент [Текст] : учебник / Р. А. Фатхутдинов. – 4-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 400 с.
9. Инновационный менеджмент [Текст] : учебник для вузов / А. Е. Абрамешин [и др.]; под ред. докт. экон. наук, проф. О. П. Молчановой. – М.: Вита-Пресс, 2001. – 272 с.
10. Белоусова, Л. І. Інноваційно-інвестиційна активність підприємства [Текст] : монографія / Л. І. Белоусова. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 176 с.
11. Лапко, О. Інноваційна діяльність у системі державного регулювання [Текст] : монографія / О. Лапко. – К.: Ін-т економ. прогнозування НАН України, 1999. – 342 с.
12. Сердюк, В. Н. Теоретические основы управления стратегическим развитием субъектов реального сектора экономики [Текст] / В. Н. Сердюк // Економіка і організація управління. – 2008. – Вип. № 4. – С. 13-27.
13. Черемисинова, Д. В. Экономический рост и экономическое развитие: понятие и направление исследований [Текст] / Д. В. Черемисинова // Вісник СевДТУ : зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 92: Економіка і фінанси. – С. 202-207.
14. Чухно, А. Й. Шумпетер – засновник еволюційної економічної теорії [Текст] / А. Чухно // Економіка України. – 2007. – № 7. – С. 65-73.
15. Сидоренко, Ю. В. Розвиток підприємств: сучасні погляди на дефініцію [Текст] / Ю. В. Сидоренко // Вісник Хмельницького нац. ун-ту. – 2009. – № 2, Т. 2. – С. 54-56.
16. Петраков, Н. Я. Фактор неопределенности и управление экономическими системами [Текст] / Н. Я. Петраков, В. И. Ротарь. – М., 1985. – 191 с.
17. Герасимов, В. В. Управление инновационным потенциалом производственных систем [Текст] : учеб. пособие / В. В. Герасимов, Л. С. Минина, А. В. Васильев. – Новосибирск: НГАСУ, 2003. – 64 с.

Надійшла до редколегії 19.02.2010.

Прийнята до друку 11.03.2010.